

Meleg Sándor: Mi a gondoskodáspolitiká?

Megújítási vagy ideológia vezérelt kizsorítási kísérlet?

Absztrakt

A gondoskodáspolitiká új fogalomként jelent meg 2021-ben a hazai szociális ellátórendszerben és az annak háttérét adó társadalomtudományok világában. Az elmúlt években több lépcsőben, folyamatosan újabb területeken intézményesült. A tanulmányban a gondoskodáspolitiká meghatározását és tartalmát a 2024 végén megjelent két alaptankönyv és a kapcsolódó publikációk alapján szövegelemzéssel kíséreljük meg, rámutatva a lényegi tartalmi elemekre és az eltérésekre a szociális munka és a szociálpolitika rendszerétől. A gondoskodáspolitiká a szociálpolitikai és szociális munkás fogalmakkal kapcsolatban ellentmondásos, ambivalens viszonyt mutat, egyszerre szeretné önmagát annak organikus, minőségi előrelépést jelentő folytatásának tekinteni, miközben több ponton határozottan tagadja azok alapvető elveit és értékeit. A gondoskodáspolitiká fejlődésének nyomon követése és értelmezése a szociálpolitika és szociális munka hazai szempontjából kiemelt fontosságú.

Kulcsszavak: gondoskodáspolitiká, szociálpolitika, szociális munka, egyházak, deprofesszionalizáció, képzés

Abstract

Care policy emerged as a new concept in 2021 within the domestic social welfare system and the world of social sciences that underpin it. In recent years, it has been institutionalized in several stages, continuously in new areas. In the study, we attempt to define and analyze the content of care policy based on two foundational textbooks published at the end of 2024 and related publications, highlighting the essential content elements and the differences from the system of social work and social policy. Care policy is characterized by a contradictory, ambivalent relationship with the concepts of social policy and social work; it simultaneously seeks to consider itself as an organic, qualitatively progressive continuation of them, while at several points it firmly denies their fundamental principles and values. The monitoring and interpretation of the development of care policy is of paramount importance for the social policy and social work in Hungary.

Keywords: care policy, socialpolicy, social work, churches, deprofessionalisation, education

Bevezetés

A gondoskodáspolitikai fogalma új jelenség a hazai szociális ellátórendszerben és az annak háttérét adó társadalomtudományok világában. A szociális munka és szociálpolitika területén rendelkezünk olyan történelmileg kialakult, nemzetközi tudományos kontextusba jól illeszkedő fogalomrendszerrel és tudásbázissal, mely formailag és tartalmilag is elégséges a jelenségek leírásához, értelmezéséhez, valamint az intervenciók célok, módszerek megfogalmazásához. Ez a fogalomrendszer napjainkig bezárólag képes volt a társadalmi kihívásokhoz és változásokhoz illeszkedően adaptálódni, nem igényelt új fogalmi keretrendszert. Ennek tükrében felmerül a kérdés, hogy a gondoskodáspolitikai fogalma és a kapcsolódó elméleti rendszer miben tér el az eddig használt fogalmaktól és bevezetése milyen célokat szolgál?

A gondoskodáspolitikai fogalmi tartalmáról, a szociális társadalomtudományokhoz való viszonyáról 2025 elejéig nem volt elegendő információ. Az ekkor megjelent két tankönyv és az eddig megjelent publikációk alapján a cikkben összefoglalom a gondoskodáspolitikai legfőbb tartalmi jellemzőit, valamint a szociális munka és a szociálpolitika fogalmi rendszeréhez való viszonyát.

A gondoskodáspolitikai rövid története

A rendszerváltást követő kormányzatok a szakma által használt fogalmakat, szakkifejezéseket alkalmazták mind a hivatalos, szabályzó dokumentumokban, mind a közkommunikáció során. A gondoskodás fogalma ugyan megjelenik a hazai jogszabályokban¹, de jól lehatárolható értelmezési tartománnyal bír.

A gondoskodáspolitikai fogalma 2021 végén jelent meg először a Gondoskodás című folyóiratban², ezzel egy időben be is épült a kormányzati kommunikációba (Fülöp, 2021). A 2022-es országgyűlési választások után – szakítva az addigi fogalomhasználattal – gondoskodáspolitikáért felelős államtitkárság néven működött tovább a szociális terület irányításáért felelős minisztériumi egység. 2022 októberében a minisztérium tanácsadó testületeként megalakult a Gondoskodáspolitikai Tudományos Tanács. A folyamatnak, illetve a gondoskodáspolitikai megközelítésnek fontos szerepe volt a Szociális törvény 2022. novemberi módosításában (Meleg, 2024).

2024-ben a PPKE-BTK³ okleveles *gondoskodáspolitikai szakértő* szakképzettséget adó, 4 féléves (120 kredit) mesterképzést, az EKKE-GTK⁴ pedig *gondoskodáspolitikai menedzser* végzettséget adó, 2 féléves (60 kredit) szakirányú továbbképzést indított. 2025 elejére már a SZE-AK⁵, a ME⁶ és az EHE⁷ is csatlakozott a képzést indítókhoz. Szintén 2025-ben a PPKE kezdeményezte a *gondoskodásmenedzser* alapszak létesítését. Jelek szerint képzési rendszert a

¹ lásd. személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátások és szolgáltatások az 1993. évi III. és a 1997. évi XXXI. törvényben

² Kiadja a Schlachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet. A folyóiratnak nincs akadémia minősítése.

³ Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

⁴ Esterházy Károly Katolikus Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

⁵ Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Pedagógiai, Humán- és Társadalomtudományi Kar

⁶ Miskolci Egyetem

⁷ Evangélikus Hittudományi Egyetem

későbbiekben doktori iskolával is bővíteni szeretnék, illetve felmerült, hogy valamilyen formában a középfokú oktatás irányában is bővül a rendszer (Nyitrai, 2025).

Minden jel arra utal, hogy a gondoskodáspolitikai szándékos paradigmaváltást jelent a társadalom- és szociálpolitika színterein, s ennek végrehajtása lépésről lépésre, de folyamatosan zajlik.

A gondoskodáspolitikai szakirodalma

2025 elejéig a szociális szakma résztvevői számára csak közvetett és szórványos információk voltak hozzáférhetők a gondoskodáspolitikai fogalmi tartalmát illetően. A témában megrendezett szakmai rendezvényekről közvetlen információ nem került előtérbe, a témában kommunikáló szereplők⁸ pedig csak általános, szakmai szempontból értelmezhetetlen kommunikációt folytattak. A gondoskodáspolitikai fogalmának kidolgozása és tartalommal való megtöltése gyakorlatilag jóval annak bevezetését követően kezdődött meg.

2024 végén jelent meg a *Bevezetés a gondoskodáspolitikába* (Farkas és Tóth, 2024) és a *Tanulmányok a gondoskodáspolitikai témaköréből* (Birher et al., 2024) című kötet, mely először ad áttekintő képet arról, milyen elméleti, szakmai alapokra épül a gondoskodáspolitikai koncepciója. A két könyv alapvetően azonos koncepcióra épül, három-három nagyobb átfogó fejezetben összesen 27 tematikus, önálló szerzős írás található. A két kötet együttes terjedelme csaknem 600 oldal. A kötetek tematikus spektruma igen széles, alapvetően három nagyobb körbe sorolhatók az írások:

- Az első nagyobb tematikus egység a gondoskodáspolitikai ideológiai megalapozása; ebbe a körbe egyrészt a keresztény egyházak szociális tanításai, másrészt a konzervatív társadalmi elméletek, illetve a gondoskodáspolitikai koncepciót erősítő szociálpolitikai tartalmak sorolhatók.
- A második kör általános szociálpolitikai témákat fejt ki.
- A harmadik tematikus egység a koncepció közvetlen szakpolitikai kifejtését végzi el.

Az elemzés módszertana

Alapvetően lehetetlen egy ekkora, igen összetett tematikus felépítésű szöveganyag részletes elemzése, így a vizsgálat tárgya szigorúan a gondoskodáspolitikai (ön)meghatározására és kontextusára szűkölt le.

A *Bevezetés a gondoskodáspolitikába* a gondoskodáspolitikát 137, a *Tanulmányok a gondoskodáspolitikai témaköréből* kötet 58 alkalommal említi. A két kötet teljes szöveganyagában az említésekből az önmeghatározáshoz kapcsolódó idézetek kerültek kiemelésre, szám szerint 55 ilyen szövegelem azonosítható. Ezen idézetek alapján megkísérélhető a gondoskodáspolitikai önmeghatározásának vizsgálata, beleértve ebbe az önmagára vonatkoztatott állításokat, valamint a társadalmi problémákhoz, szociális szakmákhoz (szociális munka, szociálpedagógia, szociálpolitika) való relációkat. A szociális munkához való viszony tekintetében a két kötetből további 4 releváns idézet került az elemzésbe.

⁸ Dr. Tóth Tibor, az NSZI főigazgatója és Fülöp Attila államtitkár a két legaktívabb kommunikátor

Az elemzés során figyelembe vettem a *Gondoskodás* folyóiratban megjelent azon cikkeket, melyekben a gondoskodáspolitikai fogalma valamilyen definitív jelleggel megjelen; ez összesen 4 cikket jelentett.

A gondoskodáspolitikai meghatározása

A gondoskodáspolitikai fogalmának megjelenése óta nehézséget jelentett, hogy a fogalmi tartalom rendkívül nehezen meghatározható; egyetlen megjelenése során sem történt definíciós és identifikációs kísérlet, mely szakmai szempontból értelmezhetővé tette volna a gondoskodáspolitikai jelenségét.

A két kötetben megjelenő meghatározási kísérletek előrelépést jelentenek, de továbbra sem beszélhetünk egzakt meghatározásról. A gondoskodáspolitikai fogalmának meghatározása a szerzők számára sem egyértelmű; szerzői megfogalmazásban „*nagyon nehéz a gondoskodás és a gondoskodáspolitikai fogalmát helyesen értelmezni*”⁹, illetve „*a gondoskodáspolitikai megfelelő szakemberkereslete még nem alakult ki, keresi saját arculatát*”¹⁰. Összességében a szerzők maguk is átmeneti munkadefiníciónak tekintik a meghatározásokat¹¹. Maguk a szerzők is elismerik, hogy a gondoskodás fogalmának általános, társadalmi közegben használatos jelentéstartalma eltér az általunk preferált jelentéstől, leginkább „*az eltartás irányába mutató jelentéstartalma a gondoskodásnak, az öngondoskodás és a közösségi értékeket teremtő jelentéstartalom kizárása mellett*”¹².

A meghatározásban segítséget jelenhet a fogalom lehatárolása más, hasonló jelentéstartalmú szakmai fogalmaktól, területektől. A könyvben megjelenő meghatározásokban azonban a gondoskodáspolitikai lehatárolása a szociális munkától és a szociálpolitikától nem egyértelmű. A két kötetben több, összességében ellentmondásos szemlélet jelenik meg:

- a szociális munka, szociálpolitika névváltozása csupán szemléletbeli eltolódást jelez, nem tagadja azok eredményeit¹³, sőt, kifejezetten azonosítja azt a szociális ellátórendszer egyes területeivel¹⁴, ugyanakkor
- kritikát fogalmaz meg abban a tekintetben, hogy a régi modellek már nem mindenütt érvényesek, nem képesek a kor kihívásaira választ adni¹⁵, végül
- a legvégletesebb megközelítésben magát a szociális intézményrendszert az állam által működtetett társadalmi pótcselekvésnek tekinti¹⁶, összességében pedig az állam kivonulását hangsúlyozza¹⁷.

Amennyiben valóban csak szemléletbeli eltérésekről van szó, nem lenne indokolt a gondoskodáspolitikai fogalmi leválasztása szociális munkáról és a szociálpolitikáról. Mindkét terület sokszínű szemléleti és módszertani rendszert alkot, amibe belefér egy-egy újabb nézőpont, hacsak alapvetően nem kérdőjelezi meg a szakmai alapértékeket és elveket.

⁹ Birher N., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 17. old.

¹⁰ Czako K., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 234. old.

¹¹ Farkas P., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 14. old.

¹² Birher N., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 17. old.

¹³ Farkas P., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 10. old.

¹⁴ Czine Á., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 114. old.

¹⁵ Birher N., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 20. old.

¹⁶ Farkas P., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 8. old.

¹⁷ Czine Á., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 127. old.

A szerzők azon állítása, hogy a szociálpolitika és a szociális munka nem lenne érvényes modell a jelenkori társadalmi kihívásokra (háborús konfliktusok, demográfiai és társadalmi-politikai változások, éghajlatváltozás stb.) egyértelműen cáfolható a nemzetközi és hazai szakirodalom alapján¹⁸.

Hangsúlyos töréspont azonban az, hogy a gondoskodáspolitikát a szociális intézményrendszert pótcselekvésnek tekinti. Ennek elméleti kontextusa, miszerint az öngondoskodó ember és a természetes támogató közeg képes állami szerepvállalás nélkül a szociális problémák megelőzésére és kezelésére, teljesen megtagadja a szociális munka és a szociálpolitika alapelveit. E tekintetben a gondoskodáspolitikai koncepciója némileg ellentmondásos, ugyanis „a gondoskodáspolitikai feltételei az államot mint a közösség képviselőjét és szolgálatára megbízással, felhatalmazással rendelkező kollektív képződményt”¹⁹ tekintik.

Az állami szerepvállalással kapcsolatosan viszont tükrözi, hogy a gondoskodáspolitikai megnyilvánulásokban az állami szerep túlterjeszkedését hangsúlyozzák, azt a látszatot keltve, hogy más fenntartók kiszorulnak a szociális ellátórendszerből^{20,21}. Ezzel szemben a rendszerváltáskor az önkormányzati szerepvállalás vált meghatározóvá, ehhez kapcsolódott be és bővült a nem állami (civil és egyházi) szektor, ami számos szolgáltatástípus esetén mai napig meghatározó szerepet tölt be.

A gondoskodáspolitikai ideológiai háttér és viszonya a szociális munkához

A gondoskodáspolitikai fogalom megjelenése és az ahhoz kapcsolódó szervezeti struktúra kialakulása során egyértelmű volt, hogy maga a fogalom erőteljesen beépíti a keresztény vallási tartalmakat, működésében pedig erősen egyház-orientált. A keresztény egyházak kiemelt státusza 2010 óta egyértelmű, a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi intézményrendszerben fokozatosan nő az egyházi fenntartók szerepe, akik kiemelt szakmai autonómiával rendelkeznek (Meleg, 2023).

A gondoskodáspolitikai tartalmával kapcsolatban a források rögzítik, hogy a gondoskodáspolitikai „a keresztény perszonalista és neotomista társadalomfilozófia és erkölcszociológia alapelveire és alapértékeire épül”²². A gondoskodáspolitikai dominánsan zsidó-keresztény vallási értékrendet, illetve az értékek (pl. szabadság) ilyen kontextusban történő értelmezését teszi fókuszba. Ez a szemlélet annyira erősen jelen van, hogy az európai kultúra más elemeit teljesen figyelmen kívül is hagyja, illetve csak olyan mértékben veszi figyelembe, amennyire az illeszthető a keresztény teológiai szemlélettel (Himberger, 2025). Ez az erőteljes keresztény-egyházi orientáció definítív elemként is megjelenik az elemzett szövegben, s magát a szociális munkát is erősen a kereszténység kereteiben értelmezi²³. A gondoskodáspolitikai

¹⁸ Az International Federation of Social Workers (IFSW) nemzetközi tanácskozásain és regionális konferenciáin ezek a témák kifejezetten hangsúlyosan jelennek meg.

¹⁹ Farkas P., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 8. old.

²⁰ „a kommunista rendszer egy rossz értelmezést hozott, amely szerint majd az állam mindent megold. Azonban ha az egyházakat, az önkormányzatokat, a karitatív szervezeteket kivesszük a rendszerből, az gyengíti és szegényíteti főgja az ellátást” – Fülöp Attila, 2023. április 14. Vasárnap.hu

²¹ Andrászi-Tóth V., Mareta, Z., Horváth, D., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 214. old.

²² Farkas P., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 8. old.

²³ „bibliai alapokon álló keresztény szociális munka” - Farkas P., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 12-13. old.

eltolódását jelzi az is, hogy magát a kormányzati szerepet is a „*pásztori hatalmat testesíti meg a „nyáj” fölötti gondoskodás képében*” (Himberger, 2025; 47.o.).

Ebből a megközelítésből fakad, hogy „*a keresztény kinyilatkoztatás alapján a jogok mindig kötelezettségekkel kapcsolódnak össze*”, és a gondoskodáspolitikai ideológiai rendszere nem fogadja el „*az önmagáért értelmezett szabadságot*”²⁴.

Az induló gondoskodáspolitikai képzésekben is markánsan megjelenik a keresztény egyházak szerepe, tartalmilag meghatározó az egyházi-hitéleti ismeretek, és a kereszténység társadalmi tanításnak átadása²⁵. Szintén ezt támasztja alá, hogy a 2022-ben létrejött Gondoskodáspolitikai Tudományos Tanács 15 fős tagságából 6 fő egyházi, illetve egyházi beágyazottságú civil szervezethez kötődött.

Érdemes ezt összevetni szociális munka szemléletével, mely annak globális jellege miatt kiemelten kezeli az ideológiai (ezen belül vallási) semlegességet. A szociális munka megközelítésében az emberi jogi keret és szemlélet meghatározó erejű (IFSW, 2014). A szociális munka általában szekuláris jellegű, pont azért, hogy a vallási hovatartozás a segítő és a kliens részéről se legyen akadálya a segítő folyamatnak. További fontos szempont, hogy a szociális munka globálisan egységes professziójának létrehozása szempontjából fontos, hogy vallási és kulturális identitások feletti szinten határozza meg önmagát, ne legyen kirekesztő e téren, legyen nyitott a szakmai sokszínűség felé. A nemzetközi definíció hangsúlyozza, hogy a definíció egyes részei a nemzeti és/vagy helyi szinteken nagyobb jelentőségűek lehetnek, de maga a szociális munka holisztikus központi magja univerzális, és a definíció egyetlen részét sem lehet oly módon magyarázni, hogy az ellentétben álljon e definíció más részeivel (IFSW, 2014).

A szociális munkában a spiritualitás kevésbé hangsúlyos módon jelenik meg, de nem zárja ki azt, hiszen az az adott személy vagy közösség működésében fontos lehet, és így tárgya lehet a segítő folyamatnak (Polacsek, 2023). A szociális munka nem szűkíti le a spiritualitás kérdését a vallásra, különösen nem egyetlen vallásra sem. A gondoskodáspolitikai viszont ebben a kérdésben nagyon hangsúlyosan egyetlen vallást emel fókuszba, s teszi azt alapvetéssé a segítő tevékenységben és a társadalom- és szociálpolitikai rendszerszintű szervezés kérdésében is. Ezzel felülírja a professzionális szociális munka módszertanát és alapvető értékeit, lényegében kirekesztő gyakorlatot valósítva meg.

Rá kell mutatni, hogy a gondoskodáspolitikai által felvázolt hatalomkép lényegét tekintve nem összeegyeztethető a szociális munka empowerment szemléletével (Héderné, 2024), de a szociális munka szerepének modern társadalmi megközelítésével sem (Payne, 2024). A viszonyok tisztázása rendkívül nehéz, mert egyszerre van jelen az egyéni felelősséget hangsúlyozó attitűd és az a szemlélet, hogy a változáshoz szükséges hatalom csak a közösségi (kollektív) szinten jelenhet meg (Himberger, 2025).

Szintén fontos jelezni, hogy a gondoskodáspolitikai érdemesség alapú megközelítése, az önmagában való jogok tagadása és a paternalista „pásztor” elképzelés erős töréspontot jelent a modern, demokratikus elvekre és emberi jogokra épülő szociális gondolkodással szemben.

²⁴ Farkas P., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 13. old.

²⁵ PPKE-BTK Gondoskodáspolitikai Intézet. URL: <https://btk.ppke.hu/gondoskodaspolitikai-intezet> (2025.05.03.)

Kérdésként felmerül, hogy miként viszonyul a gondoskodáspolitikai a szociális munka klasszikus és modern elméleteihez, irányzataihoz? Ha megvizsgáljuk a szociális munka jelenlegi meghatározó megközelítéseinek (Szabó, 1999; Temesváry, 2018) megjelenését a két kötetben, azt láthatjuk, hogy nincs reflexió a klasszikus és a modern elméletekre. A szociális munka ismeretei, módszertani eszköztára teljesen kívül marad a gondoskodáspolitikai tárgyalása során, de ezek helyett a gondoskodáspolitikai nem állít fel összefüggő, belső struktúrával rendelkező elméleti modelleket. A szociális problémák kezelésére irányuló intervenciók döntően a makrostruktúrák, például az intézményrendszer szintjén kerülnek tárgyalásra, illetve a közösségi és csoportmunka jelenik meg önállóan.

Az öngondoskodó embertől a közösségig

A gondoskodáspolitikai egyik fő identitáseleme az ember természetes gondoskodó viselkedése, mely szerint a gondoskodáspolitikai „*központjában a jóllétre törekvő, önmagáért felelősséget vállaló egyén áll*”²⁶. A gondoskodáspolitikai alapja az „*Alaptörvényből levezetett új emberkép*”²⁷, amely öngondoskodó emberből indul el, és a magasabb szerveződési szintek csak ennek az öngondoskodásnak elégtelensége esetén lépnek be²⁸. A gondoskodáspolitikai felelősségrendszere hierarchikus: egyén → család → közösség → állam irányban épül fel. Az állam mellett kiemelt szerepet kapnak a nem állami szereplők, például egyházak, civilek, helyi közösségek – a gyakorlatban ez elsősorban az egyházi és az egyházi kötődésű civil szervezetek erőteljes térnyerését jelenti.

A koncepcióval kapcsolatos szakmai problémák részletezése már megtörtént (Meleg, 2024); amire itt fel kell hívni a figyelmet, hogy a gondoskodáspolitikai modellje nagyon hasonlít Welch humán-ökológiai modelljére (Welch, 1984), azonban attól lényegét tekintve jelentősen eltér. A gondoskodáspolitikai megközelítése (különösen a jogszabályban rögzített formában) figyelmen kívül hagyja szociális problémák komplex természetét: a legtöbb probléma egyszerre jelenik meg ok-okozati rendszerként a különböző színtereken, és az intervenció sem lineáris hierarchiában történik.

Azzal, hogy a gondoskodáspolitikai hangsúlyozza, hogy „*gondoskodó lények vagyunk*”²⁹, illetve a gondoskodást az egyéni-családi és közösségi szintre redukálja az állam szerepének csökkentésével, a szociális professziókat kérdőjelezi meg. Igencsak hangsúlyos továbbá a közösségi szintér, de ennek pontos meghatározása hiányos. A fogalom alkalmazása és kontextusa jellemzően a keresztény filozófiai megközelítésekre épül és egyszerre mutatja a mikroközösségi és a társadalmi dimenziókat is (Himberger, 2025).

Szintén ebbe az irányba mutat az „*önkéntesség, mint közösség-szervező erő*”³⁰ hangsúlyozása, bár nem teljesen egyértelmű, milyen szerepet is kívánnak szánni az önkéntességnek; ezt nem fejt ki a két kötet. A felhasznál források alapján leginkább a kereszténység karitatív szemléletű önkéntessége érhető tetten, ami semmiképp nem azonosítható a professzionális szociális munkával.

²⁶ Farkas P., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 12. old.

²⁷ Czine Á., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 127. old.

²⁸ 1993. évi III. tv. 2. § (1) bekezdés

²⁹ Farkas P., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 10. old.

³⁰ Farkas P., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 13. old.

A gondoskodáspolitikai színtereit tekintve a szubszidiaritás egy fontos alapelv³¹. Mint azt egy korábbi írásban már bemutattam, ez az elv egyre kevésbé működik a gyakorlatban, a feltételei alapvetően hiányoznak (Meleg, 2023).

E téren hangsúlyozni kell, hogy a szociális munka módszertana és a szociálpolitika sehol nem tagadja az egyén és az organikus kapcsolati hálózatokban szerveződő önszerveződést, sőt, kifejezetten támogatja azokat még az intézményesült segítségnyújtás igénybevétele előtt. Ugyanakkor teljesen magától értetődőnek veszi, hogy a szociális biztonsághoz való jog biztosításában az államnak meghatározó szerepe van; ez adja a professzionális szociális munka egyik lényeges mandátumát.

Gondoskodáspolitikai mintahungarikum

Szociális munka alapvetően egy nemzetközileg sztenderdizált fogalom és gyakorlatrendszer, amely helyi sajátosságokat is integrál, de egységes szakmai alapokra épül³². Gondoskodáspolitikai ezzel szemben erősen nemzeti (magyar) kontextusban értelmezett, egyes vonatkozásait „*hungarikumként*” is említik³³. Bár ennek pontos mibenlétét a szerzők nem definiálják, alapvetően a két világháború közötti sajátos (erősen a keresztény egyházrendszerhez kötődő) hazai szociálpolitikai modellt tekintik kiindulási alapnak (Tóth, 2024).

A gondoskodáspolitikai egyik főkihívása a terminológia nemzetköziesítése. Mivel szándékosan elszakad a szociális munka kifejezéstől, igen nehéz megtalálnia a megfelelő tartalmú fogalmat. Az elemzett forrásmű szerint a „care policy” fordítás teljesen megfelelő³⁴. A WHO és az Európai Unió dokumentumaiban a „care” kifejezés olyan személyes szociális és egészségügyi szolgáltatásokat és támogatásokat foglal magába, amelyek biztosítják a jelentős belső (pl. mentális vagy fizikai betegség, fogyatékosság miatt) képességvesztésben érintett személyek támogatását abban, hogy fenntarthatassák az alapvető jogaikkal és emberi méltóságukkal összhangban lévő funkcionális képesség szintjét (WHO, 2022). Az Európai Unió a maga dokumentumaiban ugyanezt a megközelítést alkalmazza a gondoskodás/gondozás fogalmához kapcsolódóan (különösen ennek tartós, hosszú távú formáihoz), első sorban gyermekkorhoz, az időskorhoz és a tartós egészségkárosodásokhoz kapcsolódó gondozási szükséglet vonatkozásában (European Commission, 2021).

A képzésként indítani szándékozott gondoskodási menedzser nyelvi megfelelője, a „*care manager*”, ez az egészségügyben, betegekkel foglalkozó, komplex eseteket vivő szakember, aki segíti, menedzseli a pácienseket, ilyen módon semmi köze nincs a szociális területhez.

Ugyanakkor, amíg a WHO és az EU dokumentumai felhívják a kockázatot a családtagok, barátok vagy más közösségi tagok (informális gondozók) nyújtotta gondozási tevékenységek kockázataira, és a formális, professzionális gondozási hálózat erősítését, illetve az informális gondozók rendszerszintű támogatását sürgetik, addig a gondoskodáspolitikai, illetve a jelenlegi

³¹ A két kötet összesen 27 alkalommal említi a szubszidiaritást valamilyen kontextusban.

³² ISFW, EASSW szakmai szabályozó dokumentumai mellett a BASW, NASW szakmai álláspontja, hazai viszonyok között a Szociális Munka Etikai Kódexe is említhető.

³³ Birher N., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 20. old

³⁴ Czine Á., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 127-128. old.

hazai trendek pont ennek ellenkezőjét teszik: visszahelyezik a terhet az informális támogató rendszerre (Meleg, 2024).

A gondozási feladatokra helyezett fókusz nem áll összhangban a szociális munka és a szociálpolitika tartalmával sem, melyek ennél sokkal bővebbnek tekinthetők mind a célcsoportok, mind a tevékenységek terén.

Módszertani hasonlóságok és különbségek

Gyakorlati szempontból talán a definíciós kérdések mellett fontos megvizsgálni, hogy a mindennapi gyakorlatban milyen különbségek és hasonlóságok jelennek meg a professzionális szociális munka és a gondoskodáspolitikai alapú segítő tevékenységek, ezek intézményrendszere és képzése között. A meghatározás nem egyszerű, ennek alapvetően három fő oka van:

- gondoskodáspolitikai önkényesen definiálja önmaga és a vele szemben álló szociális munka, illetve szociálpolitika álláspontját;
- a módszertani résznél egyfajta kettősség érvényesül, melyben a gondoskodáspolitikai részben magának tekinti a szociális munka és a szociálpolitika módszertanát és intézményrendszerét, ugyanakkor el is vitatja, vagy épp átalakítani akarja azokat;
- a szociális munka és szociálpolitika tartalmát illetően előszeretettel érvel azok jelenlegi hazai, meglehetősen diszfunkcionális működésével (pl. a szakmai utánpótlás kérdésében), mintha azok valóban tükröznék a szociális szakma értékrendjét, álláspontját és szakmai tartalmait.

Az első esetre példaként idézhető a „*segély helyett munkát*” toposz alkalmazása: „*amíg a szociálpolitika hangsúlya a segélyezésen van, addig a gondoskodáspolitikai a saját munkára és a munkajövedelemre épít*”³⁵. A gondoskodáspolitikai érvelése ezzel önkényesen szűkíti le és korlátozza az ellenfél álláspontját, miközben a szociálpolitika eszközrendszere sokkal szélesebb a segélyezésnél (Zombori, 1994). Másrészt a segélyezés szociális problémák megoldására gyakorolt korlátozott hatása (különösen a hazai viszonyok között) ismert volt (Tausz, 2017), és a munkaintenzitás növelése már a 2010 előtti időszakban is kiemelt kormányzati cél volt³⁶. A gondoskodáspolitikai összességében egy olyan álláspontot vetít az általa korrigálni kívánt szociálpolitikára, melyet az sosem képviselt és valósított meg.

A második tételre példa a csoport- és közösségi színterű szociális munkához kapcsolódik: „*elhanyagolt hazánkban a közösségi beavatkozásokhoz kapcsolódó szakmai intervenciók és a csoportokkal végzett munka*”³⁷. Természetesen teljes értékűen nem lehet egy meglehetősen szubjektív állítás valóságtartalmát felderíteni, de a csoportmunka és a közösségi beavatkozások módszertana része a jelenlegi szociális képzéseknek, és számos szolgáltatásnak meghatározó módszertani alapot jelentenek. Ha ezek nem tudnak kellő mértékben érvényesülni, az nem

³⁵ Czine Á., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 127. old.; a gondolat tartalmilag azonos módon megjelenik még Daczi P., Gondoskodáspolitikai tanulmányok, 160. old.

³⁶ Az „Út a munkához program” 2008-ban indult és kifejezett célja volt a segélyezési rendszerben ragadt személyek munkaerőpiacra integrálása komplex programok segítségével.

³⁷ Hadnagy J., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 288. old.

feltétlen az „*elhanyagolás*”, hanem inkább a lehetőségek hiányát jelzi – erre a problémára viszont a gondoskodáspolitikai sem kínál megoldást.

Az önkéntesség esetén hasonló a helyzet: az önkéntesség a civil önszerveződés egyik fontos eszköze, meghatározó jelentősége volt a szociális munka születésétől napjainkig. A gondoskodáspolitikai ennek ellenére úgy vezeti be, mintha az a saját innovációja lenne. Bár az önkéntesség visszavezethető ezt az egyházban hagyományokkal rendelkező karitatív önkéntességre, a civil társadalmi és szociális munkán belüli jelentősége és működési formája messzemenőig meghaladja ezt³⁸. A professzionális szociális munka pedig történelme során integrálta az önkéntességet, a szociális és önkéntes munka kortárs értékei és céljai is erős összhangban vannak (Gregorova, 2015), az önkéntesség szervezése pedig része a szociális munka professziójának, különösen a nem állami szektorban működő szervezeteknél.

Ehhez az érveléstípushoz tartoznak a két alaptankönyv szociális ellátórendszert bemutató fejezetei, melyek a meglévő ellátórendszert egyszerűen gondoskodáspolitikai ellátórendszerként mutatják be,³⁹ miközben maga az ellátórendszer struktúrája és működése messze megelőzi a gondoskodáspolitikai koncepció bármiféle megjelenését.

A harmadik, diszfunkcionalitás alapú érvelésre példa a szociális szakma utánpótlási problémája. A gondoskodáspolitikai szereplői szerint a szociális munka és szociálpolitika elvesztette vonzerejét, és emiatt van szükség megújulásra, egy új néven, tartalmilag is új képzési rendszer kiépítésére (Nyitrai, 2025). A felvételi statisztikákat tekintve a szociális képzésekre való jelentkezés sokkal erősebben függ a felsőoktatási felvételi rendszert érintő intézkedésektől. További jelentős visszatartó erő lehet a szakma általános helyzete, ami pálya vonzerejét csökkenti, de a meglévő dolgozói állomány jelentős fluktuációját is okozza (Gyetvai et al., 2019).

A gondoskodáspolitikai képzésekről

A gondoskodáspolitikai legitimációját jelentős részben a képzési rendszerbe való belépése teremtette meg. Itt a szakirányú továbbképzés és a mesterképzés jelent meg először; ezekhez lehet a legkönnyebben toborozni a már rendszerben lévő, nem szakképzett dolgozók közül. A szakirányú továbbképzés és a mesterképzés képzési terve gyakorlatilag azonos tematikára épül, a mesterképzés magasabb óraszámú, illetve a szakirányú továbbképzésekben megjelenő kurzusok felbontásában ad többet elsősorban. Nincs információ jelen pillanatban arról, hogy a képzések milyen mértékben vannak összhangban a IASSW⁴⁰ szociális képzésekkel kapcsolatos kritériumaival.

A jelenlegi felsőoktatási képzési kínálatban is szerepelnek már hasonló szellemiséget képviselő képzések; a diakóniai és keresztény szociális munkás eddig is ötvözte a keresztény világnézeti elveket a szociális munka tudásával. Ezek azonban hitéleti képzésként működtek, így korántsem léptek fel a teljesség igényével a szakmán belül. A gondoskodáspolitikai képzéseket

³⁸ A KSH adatai alapján 2023-ban 394 ezer regisztrált önkéntes volt, ebből 66 ezer a szociális területen, ez a második legmagasabb szám a kulturális önkéntességet követően. A valós, informális önkéntes aktivitás ennél jelentősen nagyobb lehet

³⁹ Andrászi-Tóth V., Maretta, Z., Horváth, D., Bevezetés a gondoskodáspolitikába, 210. old.

⁴⁰ International Association of Schools of Social Work (IASSW)

viszont az állam a felsőfokú szociális szakképzettségek között ismerte el, illetve a vezetői megbízással rendelkező szociális szolgáltatást nyújtó személyek vezetőképzése alóli mentességet biztosított a képzést elvégzőknek⁴¹.

A képzések a hitéleti elemeken túl alapvetően a szociális munkás és szociálpolitikus képzésekre épülnek, további elemként behozva a vezetői képességek fejlesztését, amit a vezetőképzésnél jelentősen alacsonyabb óraszámban jelenítenek meg⁴². A két képzés bemeneti szűrése igen alacsony, így a szakterületen dolgozó, szakképzetlen személyek jelentős része szerezhethet szakképzettséget úgy, hogy a területen való munkához szükséges ismereteket csak felszínesen sajátítja el, minimális terepgyakorlati óraszám teljesítése mellett. Ezek együttesen felerősíthetik a szociális ágazat deprofesszionalizációs folyamatait, és az ellátás minőségének további csökkenéséhez vezethetnek.

A képzési rendszer kialakítása alapvetően megelőzte a gondoskodáspolitikai fogalmának meghatározását; meglehetősen nehéz feladat (és alapvetően szakmaiatlan is) tantárgyi tematikákat kidolgozni úgy, hogy maga az alapiszciplina is definiálatlan, és a gondoskodáspolitikai nem értelmezhető önálló tudományos területként.

Összegzés

Szemléletét tekintve a gondoskodáspolitikai a 2010 óta tartó kormányzati politika társadalmi kérdésekben mutatott álláspontját testesíti meg. Ez alapvetően egy fentről lefelé kidolgozott koncepció, mely a politikai vezetésben és annak közvetlen háttérintézményeiben, testületeiben született, innen lépett tovább az intézményesülés felé. A gondoskodáspolitikai nem egyszerűen egy új társadalomtudományi részterület vagy irányzat, hanem egy komplex jelenség, melynek erős politikai dimenziói is vannak.

A gondoskodáspolitikai meghatározása és tartalma sokáig teljesen tisztázatlan maradt. A 2024 végén megjelent két alaptankönyv és a kapcsolódó publikációk kísérletet tettek a fogalom definiálására, ami részlegesen sikerült. A gondoskodáspolitikai egyetlen határozott területen tudta a saját határait is tartalmát meghatározni, ez pedig a kereszténység ideológiai behatásának és az egyházi szereplők ellátórendszerben játszott szerepének markáns megjelenítése. A szociálpolitikai és szociális munkás fogalmakkal kapcsolatban ellentmondásos, ambivalens viszony jellemzi, egyszerre szeretné önmagát annak organikus, minőségi előrelépést jelentő folytatásának tekinteni, miközben több ponton határozottan tagadja azok alapvető elveit és értékeit. A kardinális kérdésekben a gondoskodáspolitikai még sokszor önmagával is ellentmondásba kerül, nem tiszták az elméleti alapvetései számos kérdésben.

A gondoskodáspolitikai a szociálpolitika és szociális munka értékeit, elveit és tudásanyagát hitéleti szempontrendszeren átszűrve szelektálja, illetve módosítja. E minőségében visszalépést jelent, hiszen a professzionális szociális munka jelentős mérföldköve volt, amikor képes volt kilépni az egyházi keretrendszerből és önálló társadalomtudományként fejlődni.

⁴¹ A 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet 3. számú mellékletét és a 25/2017. (X. 18.) EMMI rendelet a 30/2024. (VII. 23.) BM rendelet módosította 2024. július 24-től.

⁴² Az EKKE és a PPKE képzési követelményi, illetve hálótérve elérhető az egyetemi honlapokon, a SZE képzés esetében ez nem hozzáférhető.

Módszertanát tekintve a gondoskodáspolitikai semmilyen olyan új eszközt vagy módszertant nem mutat, amit a szociálpolitika, szociális munka eszköztárából nem ismernénk. Sem az elméleti bázisában, sem a gyakorlati megközelítésében, sem a képzési rendszerében nem tud olyat kínálni, amit a jelenlegi szociális rendszerben nem találunk meg; újdonságot akkor tud felmutatni, ha képes a klasszikus szakmai kereteket jelentősen leszűkítve bemutatnia. Bizonyos érelemben a gondoskodáspolitikai a szociális munka és szociálpolitika mimikrije⁴³: külső jegyeiben nagyon hasonló hozzá, de tartalmilag lényeges elemei hiányoznak.

A gondoskodáspolitikával szembeni legfontosabb kritika, hogy az eddig hozzávetőlegesen egységes szakmai sztenderdek szerint működő szociális munkás és szociálpolitikus szakmán belül önkényesen lehatárolva, egy sajátos ideológia mentén épül fel egy alternatív univerzum. Az ellátórendszeren belül már évek óta megjelenő egyházi – nem egyházi törésvonal most kiterjed a szakpolitikai és a képzési rendszerre is. Mivel a gondoskodáspolitikai rendszer láthatóan összefonódik a politikai vezetéssel, a gondoskodáspolitikai nem mondható autonóm szakmai megközelítésnek sem.

Aggodalomra ad okot az a jelenség, hogy a gondoskodáspolitikai ugyan rámutat a jelenlegi rendszer hiányosságaira és problémáira, de alapvetően nem a meglévő rendszer kereteiben kívánja azokat megoldani, hanem egy párhuzamos rendszert épít ki. Ez azért is sürgős, mert maguk a szociális tudományok és a képzési rendszer is reflektálnak ezekre a problémákra és a változó világ kihívásaira (Budai, 2024). Ugyanaz a politikai rendszer hozza létre a gondoskodáspolitikát, aminek hatalmában állna a szociális rendszerek felvetett problémáinak megoldása is. Ebből következhet, hogy a gondoskodáspolitikai egy olyan paradigmaváltást jelez, amiben a szociális szakmák helyébe kíván lépni, azok leváltásával és kiszorításával.

A szociális szakmának a jövőben mindenképpen figyelemmel kell kísérnie a gondoskodáspolitikai jelenségét, és fel kell készülnie a szakma értékeinek, alapelveinek védelmére.

⁴³ A mimikri a biológia azon jelensége, amikor egy élőlény egy másik élőlény jellegzetességeit utánozza, hogy ebből előnye származzon, de annak jellegadó tulajdonságai hiányoznak belőle. Ilyenek pl. a darazsakat utánzó sárga-fekete színt viselő rovarok.

Felhasznált irodalom

- BIRHER, N., FARKAS, P., TÓTH, T. (szerk.) (2024). *Tanulmányok a gondoskodáspolitikai témaköréből. Gondoskodás: Lelkiség és vezetés*. BM Gondoskodáspolitikai Tudományos Tanács – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2024.
- BUDAI, I. (2024). *Reflexiók a hazai szociálismunkás-képzéshez*. Párbeszéd: Szociális Munka folyóirat, 11(2). <https://doi.org/10.29376/>
- EUROPEAN COMMISSION (2021) *Long-term care report – Trends, challenges and opportunities in an ageing society. Volume I*, European Commission: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, Publications Office.
- FARKAS, P., TÓTH, T. (szerk.) (2024). *Bevezetés a gondoskodáspolitikába*. BM Gondoskodáspolitikai Tudományos Tanács – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2024.
- FÜLÖP, A. (2021). *Köszöntő*. Gondoskodás 1(1),2.
- GREGOROVÁ, A., STACHOŇ, M. (2015). *Volunteering in the Context of Social Work – Historical Connection and Perspectives*. Historia i Polityka. No. 12(19)/2014, pp. 97–110.
- GYETVAI, G., KRÁMER, L., LAKNER, Z., L., (2019). *Szociális intézmények / szolgáltatók humán erőforrás kapacitásának felmérése*. EFOP 1.9.4.-VEKOP-16-2016-0001 „A szociális ágazati módszertani és információs rendszereinek megújítás” projekt. Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság.
- HÉDERNÉ BERTA E. (2024). *Empowerment – A hatalom megosztása*. Esély. 2024/4., 4-20.
- HIMBERGER, P. (2025). *A gondoskodáspolitikai fogalmi és intézményi kerete: Az egyház szerepe a hatalom és gondoskodás viszonyrendszerében*. Gondoskodás. 4(1):42-61.
- IFSW (2014). *A szociális munka globális definíciója*. Esély. 2014/6., 96-100.
- MELEG, S. (2024). *Gondolatok a szociális törvény módosításáról*. Párbeszéd: Szociális Munka folyóirat, 11(1). <https://doi.org/10.29376/parbeszed.2024.11/1/4>
- MELEG, S. (2023). *Az egyházi térnyerés dilemmái a szociális ágazatban*. Párbeszéd: Szociális Munka folyóirat, 10. <https://doi.org/10.29376/parbeszed.2023.10/K/11>
- NYITRAI, I. (2024). *A gondoskodáspolitikai mint új lehetőség a szociális képzések világában - Dr. Nyitrai Imre interjúja Dr. Tóth Tiborral*. Gondoskodás 3(3):52-57.
- PAYNE, M. (2024). *Why social work is important*. Policy Press. UK
- POLACSEK, L. (2023). *A spiritualitás szerepe a szociális munkában*. Párbeszéd: Szociális Munka folyóirat, 10. <https://doi.org/10.29376/parbeszed.2023.10/K/7>
- SZABÓ, L. (1999). *A szociális esetmunka kialakulása és elméleti hátterei*. Szociális Munka Alapítvány, Budapest, 1999.
- TAUSZ, K. (2017.). *Segélyezés*. in: FERGE, ZS. (2017). *Magyar Társadalom és Szociálpolitika 1990-2015*. Osiris. Budapest.
- TEMESVÁRY, Zs. (2018). *A szociális munka és a szociálpedagógia modern elméletei*. L'Harmattan-SZOSZAK, Budapest, 2018.
- TÓTH, T. (2024). *Szociális gondoskodás és keresztény közéletiség Slachta Margit munkássága az 1920-as években*. Gondoskodás. 3(3):6-17.

WELCH, G. (1987): An Integrated Approach in Social Work Practice. In: B. W. McKendrick (ed.) Introduction to Social Work in South Africa, Pinetown, Owen Burgess, p. 152-176.

WORLD HEALTH ORGANISATION (2022). Long term care. URL:

<https://www.who.int/europe/news-room/questions-and-answers/item/long-term-care>

ZOMBORI, Gy. (1994). *A szociálpolitika alapfogalmai*. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest

Jogszabályok

15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről.

25/2017. (X. 18.) EMMI rendelet a vezetői megbízással rendelkező szociális szolgáltatást nyújtó személyek vezetőképzéséről.

30/2024. (VII. 23.) BM rendelet egyes gyermekvédelmi és szociális tárgyú miniszteri rendeletek módosításáról.

Statisztikai adatok

KSH - STADAT 9.1.1.15. - A nonprofit szektor főbb adatai szervezettípus és a Nonprofit Szervezetek Nemzetközi Osztályozási Rendszere (ICNPO) tevékenységi főcsoportok és csoportok szerint. Lekérdezés: 2025. június 1.